

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кифяк Вікторія Іванівна

Науковий керівник – д.е.н., проф. Лопатинський Юрій Михайлович

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Постановка проблеми у загальному вигляді. Неврахування всієї складності архітекtonіки ринкових відносин, недоопрацьована стратегія впровадження західноєвропейського досвіду проведення реформ без коригування рецептів відповідно до особливостей економічної, психологічної, ментальної спадщини України, незбалансованість повноважень як між органами влади, так і між ринковими та державними інструментами впливу призвели до руйнування фінансово-кредитного забезпечення розвитку аграрних підприємств. Такий стан справ пов'язаний з процесом трансформаційних кроків, які здійснювались без врахування системного підходу, а також впливом світової фінансової та аграрної кризи.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років.

Сучасне бачення концепцій, моделей, механізмів та особливостей фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств знаходимо у багатьох працях наукових дослідників. З-поміж них слід виділити таких вчених як В. Алексійчук, О. Гудзь, М. Дем'яненко, І. Кушнір, Ю. Лопатинський, М. Малік, В. Лагутін та інші. У своїх працях науковці наводять концептуальне бачення структури фінансово-кредитної системи аграрного сектора та політики формування ефективного взаємозв'язку між попитом та пропозиції кредитних ресурсів.

Невирішені частини загальної проблеми. Водночас питанням дієвості інституційного механізму формування фінансово-кредитного забезпечення з системних позицій не приділено достатньо уваги.

Мета статті. Метою стаття є формування основних напрямів вдосконалення інституційного механізму формування фінансово-кредитної інфраструктури діяльності аграрних підприємств.

Основні результати досліджень. Потужним стабілізаційним важелем та інструментом становлення аграрного ринку є інституції інфраструктури, тож ефективне функціонування ринку можливе лише умови збалансованого поєднання його структурних складових, до яких віднесемо торгово-посередницьку, фінансово-кредитну та інформаційну компоненти.

У контексті соціально-економічних реалій сьогодення, фінансово-кредитна інфраструктура як рушійна основа поступу фінансово-кредитного забезпечення агроформувань набуває виняткового значення, оскільки сучасний фінансово-кредитний механізм в аграрному секторі економіки навіть в умовах досконалої конкуренції не може функціонувати без специфічних допоміжних інституцій, про що переконливо свідчить світовий досвід. Вирішальну роль для розвитку аграрних підприємств, у сучасних умовах має відігравати іпотечне кредитування, розвиток системи страхування ризиків, створення умов для залучення інвестицій у даний господарський сектор.

Генезис системи фінансово-кредитного забезпечення агроформувань у незалежній Україні характеризується короткостроковістю заходів і мінливістю підходів. Складалася вона на підвалинах кредитних відносин, успадкованих значною мірою від колишнього Радянського Союзу з його адміністративно-командною системою господарювання, коли за допомогою директивного розподілу кредитів забезпечувалося до 40% джерел формування оборотних засобів аграрних товаровиробників. З початку здійснення реформ агроформування виявилися не готовими до банківського кредитування і цей процес був майже повністю призупинений, що зумовлювалося відсутністю ліквідної застави, недосконалістю економічних механізмів і нормативно-правової бази, неготовністю керівників та спеціалістів працювати в умовах економічної трансформації та деструктивними за наслідками спробами некомпетентного втручання державних органів влади, що у підсумку призвело

до значного падіння обсягів виробництва та збитковості аграрних підприємств. Тобто такий стан справ є наслідком несформованого інституційного забезпечення функціонування ринку фінансово-кредитних ресурсів.

Незважаючи на очевидний прогрес у розвитку фінансово-кредитних відносин в аграрному секторі останніх років, що зумовлено істотним розширенням банківського кредитування сьогодні, існуюча ситуація залишається складною, оскільки обсяги залучених фінансово-кредитних потоків ще далекі від потреб аграрних підприємств, а кредитні механізми й технології не досконалі: кількісні та якісні параметри не відповідають викликам і запитам сьогодення, не враховують повною мірою об'єктивних економічних інтересів суб'єктів аграрного ринку через незначні обсяги, короткостроковість та високу вартість фінансово-кредитних ресурсів [1, с. 60].

Суттєво вплинув на пріоритети розвитку аграрних підприємств вступ України до СОТ у 2008 році. Ця історична подія зумовила трансформування майже всіх елементів інституційного механізму розвитку аграрних підприємств. Так, розвиток інституції фінансово-кредитної сфери здійснюється за участю міжнародних організацій і під впливом інституційних наслідків світової фінансової кризи.

Нині не відпрацьований єдиний комплексний підхід до створення дієвої фінансово-кредитної інфраструктури як необхідного компонента інституційного механізму розвитку підприємств. Пропонована нами структура фінансово-кредитного забезпечення наведена на рисунку 1.

Погоджуємося з пропозицією О. Гудзь, що функціональна цільова модель розбудови кредитного інституту має складатися з чотирьох рівнів. При цьому Державний аграрний банк може виступати як інститут проведення фінансово-кредитної політики в аграрному секторі, бути центром зосередження всіх фінансово-кредитних ресурсів галузі та здійснювати координацію кредитно-фінансових потоків. Саме цим шляхом пішли такі країни, як Бельгія, Данія, Нідерланди, Росія, Франція [1, с. 62].

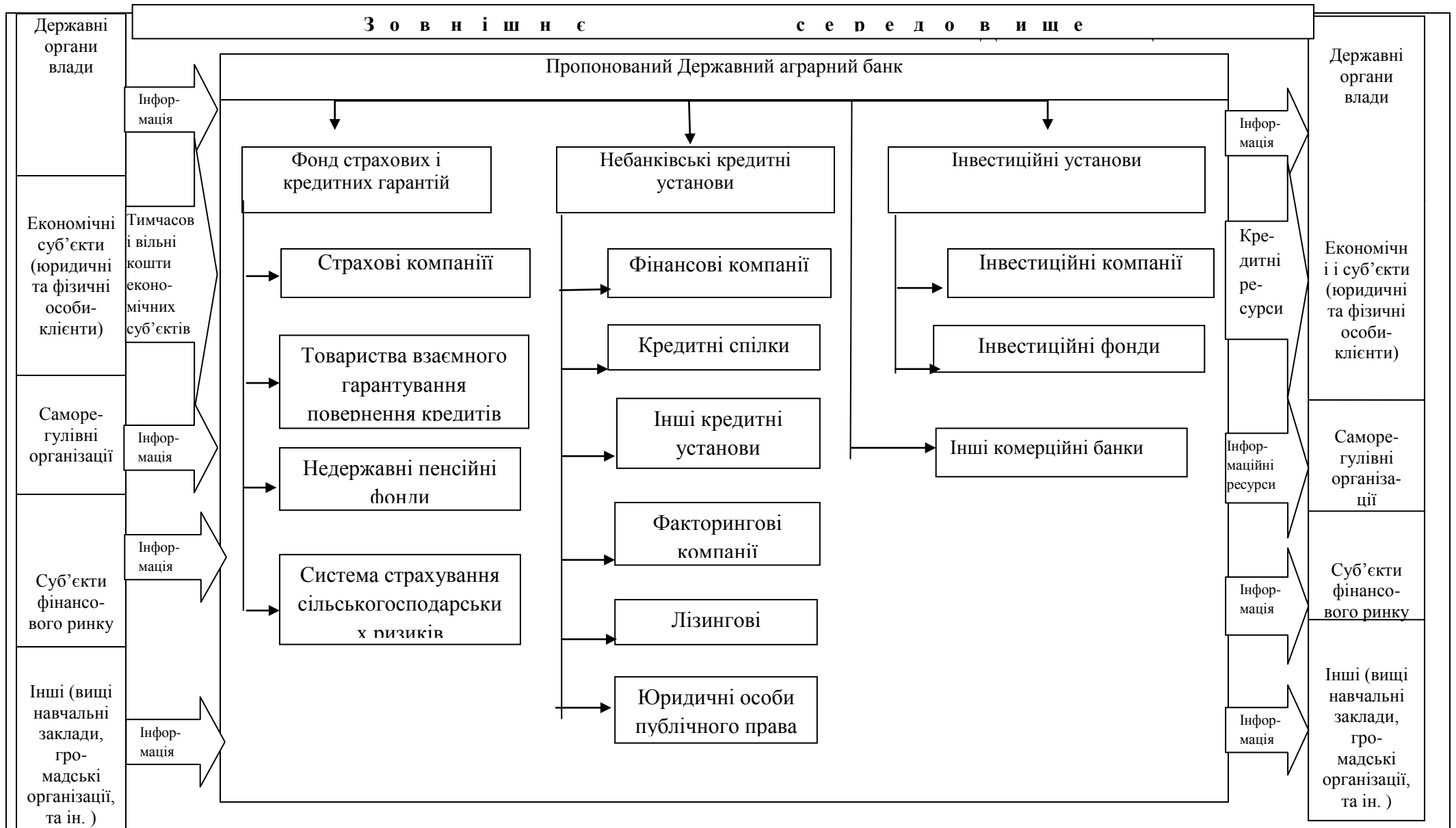

Рис. 1. Структура фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектора

Наступною інституцією запропонованої моделі має бути парабанківський рівень, до складу якого належать лізингові, страхові, фінансові, інвестиційні, факторингові компанії, пенсійні фонди, кредитні спілки. Основне призначення даного рівня полягає в акумулюванні коштів та їх використанні як інвестиційного та кредитного ресурсу для розвитку аграрних підприємств. Ще одним щаблем інституцій фінансово-кредитної інфраструктури мають стати Фонд страхових і кредитних гарантій, товариства взаємного гарантування, функціями яких є страхування сільськогосподарських ризиків, гарантування повернення кредитів і зменшення трансакційних витрат.

У сучасних умовах кредитні спілки неефективно кредитують дрібних фермерів та власників господарств населення. Процентні ставки у кредитних спілках вищі, ніж у комерційних банках. Проте вони мають і ряд переваг перед банками: як правило, не вимагають забезпечення; процедура подачі заявки на одержання кредиту набагато простіша й швидша, ніж у комерційних банках.

Проблема розвитку фінансово-кредитних відносин тісно пов'язана з розвитком агрострахування. Адже на поточний момент єдиною заставою аграріїв є майбутній урожай, що, у свою чергу, вимагає страхування врожаю, а такий процес у сучасних умовах йде дуже повільно.

Для вдосконалення системи страхування аграрних ризиків вважаємо за доцільне звернутися до досвіду аграрного лідера світового ринку – США. Аналіз особливостей функціонування та проблем державних програм підтримки страхування фермерів від багатьох ризиків у США дозволяє зробити висновок, що найкращою формою надання підтримки аграрному страхуванню є здешевлення для сільгоспвиробників вартості страхових премій через надання субсидій та забезпечення при цьому державного перестрахування ризиків. На противагу здійсненню прямих катастрофічних виплат, такий підхід до організації державної підтримки дозволяє задіяти ринкові механізми для досягнення суспільних цілей і, як результат, ефективніше використовувати бюджетні кошти; залучити сільгоспвиробників до управління ризиками;

стимулювати виробників до дотримання і застосування кращих технологій виробництва тощо.

Як показує міжнародний досвід, для планування і управління програмами державної підтримки страхування доцільним є створення Державного Агентства з управління аграрними ризиками. Воно буде забезпечувати умови для співпраці всіх учасників аграрного страхування; здійснювати акумулювання, управління та розподіл фінансових ресурсів, що спрямовуються на державну підтримку аграрного страхування; збирати, обробляти та розповсюджувати необхідні дані та інформацію; проводити необхідні наукові та статистичні дослідження у сфері аналізу ринку; щорічно розробляти і подавати на затвердження Кабінету Міністрів України програму державної підтримки страхування аграрних ризиків [2, с. 103-104]. Інституційний та економічний ефекти від чого очевидні.

Звичайно, діяльність нових фінансово-кредитних інституцій потребує нормативного утвердження їх функціонування на основі постулатів ринкової економіки. Серед недоліків нормативно-правового забезпечення функціонування фінансово-кредитної інфраструктури слід зазначити розпорошеність та нестабільність програм її вдосконалення та відсутність стійкої позиції державної політики щодо підтримки взаємозв'язку «державна – фінансово-кредитні організації – аграрні підприємства».

Основними інституційними напрямками поліпшення фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств є: комплекс заходів спрямованих на вдосконалення структури фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств, розширення ринку банківських послуг; вдосконалення нормативного забезпечення фінансово-кредитних відносин та формування ефективної реалізації формально-закріплених установок; вдосконалення механізму купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення, на основі підготовленого інституційно-організаційного середовища; розробка та застосування всіх можливих джерел для залучення капіталу при кредитуванні сільського господарства: раціональне використання бюджетних коштів,

збільшення асигнувань для кредитування з державних ресурсів, залучення іноземних кредитів, створення за їх рахунок механізмів державного, банківського або змішаного кредитування; застосування зарубіжного досвіду провідних аграрних країн світу у вирішенні проблем страхування аграрних ризиків; вдосконалення інституцій контрактації як необхідної передумови формування довіри між учасниками аграрного фінансово-кредитного ринку.

Висновки. Застосування системного підходу до інституційного забезпечення фінансово-кредитної інфраструктури діяльності аграрних підприємств дозволить якнайповніше врахувати всі аспекти її розвитку: вдосконалення структури, формування системи гарантування аграрного кредитування та нормативно-правового забезпечення.

Перспективи подальших розробок. Зважаючи на глобалізаційні процеси сучасних економічних систем вважаємо в подальшому необхідним приділення значної уваги інституційному розвитку фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств у контексті його адаптації до країн-партнерів аграрного сектора господарювання та опрацювання конкретного інструментарію вдосконалення цього процесу.

Література:

1. Гудзь О.Є. Фінансово-кредитна інфраструктура аграрної сфери України / О. Є. Гудзь // *Економіка АПК*. – 2009. – №6. – С.59-63.
2. Гутко Л.М. Державна підтримка страхування агроризиків: досвід США / Л.М. Гутко // *Вісник Сумського національного аграрного університету*. – Серія «Фінанси і кредит». – 2009. – №1. – С. 98-104.
3. Сидор Г.В. Проблеми кредитування сільськогосподарських підприємств / Сидор Г.В. // *Сталий розвиток економіки*. – 2011. – №2. – С. 298-300.